

PROPOSTA DE LLIBRE D'ESTIL PER A ANDORRA TELEVISIÓ:
NOTES SOBRE EL PROCÉS D'ESTANDARDITZACIÓ DE LA VARIETAT
LINGÜÍSTICA NORD-OCCIDENTAL

Marina SOLÍS
Laura PUIGDOMÈNECH

Aquest article¹ presenta una proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió (ATV) que té com a objectiu adequar el model de llengua que s'hi vehicula a la varietat lingüística del català a Andorra, el nord-occidental, així com al mitjà audiovisual.

Tot i que la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial (2000) del Govern d'Andorra vetlla tant per l'ús del català en els mitjans de comunicació andorrans com per la qualitat de la llengua, aquest darrer aspecte presenta algunes mancances en el cas del model de llengua utilitzat a ATV. A més de donar a conèixer la proposta de model de llengua per a ATV tenint en compte la situació sociolingüística a Andorra, en el cos de l'article es reflexiona sobre el procés d'estandardització de la llengua catalana i la varietat lingüística del nord-occidental.

1. Aquest article és un resum de l'estudi *Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió (ATV)*, que va rebre l'ajuda a la investigació (socio)lingüística del Govern d'Andorra el 2003. L'estudi es pot consultar íntegrament al Centre de Documentació en Sociolingüística (CDS) de la Secretaria de Política Lingüística (SPL) i al Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra.

1. INTRODUCCIÓ²

Fa prop de cinc anys una companya d'Andorra, autòctona, ens demanava si la *o* d'Andorra es pronunciava oberta o bé tancada. Havia sentit a la televisió andorrana, a Andorra Televisió (d'ara endavant, ATV), que pronunciaven la *o* del nom del seu país tancada, mentre que ella, natural de les valls, ho feia amb *o* oberta. I això, fins a un cert punt, la neguitejava. Nosaltres vam prendre nota d'aquesta i altres qüestions que es va animar a plantejar-nos. La curiositat, la necessitat que vèiem de disposar, almenys, d'una descripció i anàlisi de la situació, va fer que ens capbusséssim de ple en el projecte d'elaborar una proposta de llibre d'estil per a ATV, la qual cosa podria ajudar, a més, a omplir un buit en l'espai comunicatiu oral en català. Perquè si bé avui dia disposem de força llibres d'estil publicats per a la llengua escrita,³ així com no tants, però de ben significatius, per a la llengua oral,⁴ en aquell moment, el buit pel que fa a la proposta d'un llibre d'estil basat en un estàndard oral nord-occidental en l'àmbit dels mitjans de comunicació era ben present.

L'oportunitat, doncs, per esmenar aquesta situació ens la donava el fet que, d'una banda, la varietat lingüística del català a les valls d'Andorra —que la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial empara i promociiona—⁵ és el català nord-

2. Com que de desagraïts el món n'és ple, no voldríem deixar de donar les gràcies a les persones que ens han donat suport i ens han ajudat, d'una manera o d'una altra, perquè aquest projecte s'hagi pogut materialitzar. Així doncs, en primer lloc volem agrair el suport incondicional de les companyes del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra, Montserrat Planelles, Marta Pujol i Raquel Ribó, per les diferents gestions fetes amb la direcció d'Andorra Televisió i per proporcionar-nos material bibliogràfic andorrà difícil d'aconseguir, entre d'altres. A la direcció d'Andorra Televisió per la bona acollida del projecte i per facilitar-nos el material audiovisual enregistrat de primera mà, sense el qual no haguéssim pogut dur a terme la descripció del model amb tanta qualitat de so i d'imatge. Al CDS de l'SPL, especialment als companys, sempre eficaços, Francesc Ortiz i Fanny Ferran. A Rosa Solís, que ens ha fet alguna vegada de Mercúria. I també a Miquel Pueyo i Joan Albert Argenter, que van creure en el nostre projecte i ens el van avalar.

3. COROMINA, E. *El 9 Nou. Manual de redacció i estil*. Diputació de Barcelona: Eumo: Premsa d'Osona, 1991. [3a ed., 1993]. *El Periòdic. Llibre d'estil*. Barcelona: Primera Plana, 2002. MESTRES, J. M. [et al.] *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. Barcelona: Eumo: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat, 1995. [2a ed., 2000]. SERVITJE, A. *Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra*. Barcelona, 1996. *Llibre d'estil del diari 'Avui'*. Barcelona: Empúries, 1997. SOLÀ, J. (dir.). *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Consorci per a la Normalització Lingüística: Ajuntament de Barcelona, 1995.

4. TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *Llibre d'estil*. Barcelona: Primera Plana, 2002.

LACREU, Josep. *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València: Institut de Filologia Valenciana: Universitat de València, 1990 [2a ed., 1993].

MOLLÀ, T. *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira: Bromera, 1990.

5. D'acord amb l'article 7 de la Llei, i sens perjudici de la unitat de la llengua: «La variant de la llengua catalana a Andorra ha de ser objecte d'estudi i d'especial protecció.» En l'àmbit concret dels mitjans de comunicació, a més, la Llei preveu el següent: «[...] preservar i garantir l'ús general del català en tots els àmbits de rellevància pública, en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació i en

occidental i, de l'altra, l'aposta reeixida l'any 1995 de promoure una televisió generalista a Andorra, ATV, un mitjà de comunicació audiovisual on l'adequació sociolingüística de la varietat lingüística al mitjà ha de ser necessàriament a través de l'estàndard.

Així, la proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió aplega les solucions estàndards dels parlars nord-occidentals i dels parlars centrals⁶ i té com a objectiu orientar els professionals d'aquest mitjà a l'hora de triar els trets estàndards del seu propi grup dialectal en el context dels mitjans de comunicació oral. No inclou les solucions estàndard dels parlars nord-occidentals meridionals, més pròxims als parlars valencians i geogràficament molt allunyats de l'àmbit en què opera Andorra Televisió. D'altra banda, cal tenir present que les característiques que s'atribueixen en la proposta de llibre d'estil a cadascun dels parlars s'han d'entendre en un sentit aproximat i no restrictiu: en primer lloc, perquè trets adscrits als parlars nord-occidentals poden ser usats, i són usats, en l'àrea geogràfica dels parlars centrals (i a l'inrevés); en segon lloc, perquè trets adscrits a un dels dos parlars poden no afectar tota la seva àrea geogràfica; i, finalment, perquè molts dels trets descrits com a propis d'un dels dos parlars també són usats en altres varietats geogràfiques (parlars baleàrics, valencians o septentrionals).

En tot cas, és important que els professionals del mitjà mantinguin una coherència en les solucions adoptades i no traixin la seua pronúncia original. A més, cal afegir que el llibre d'estil inclou orientacions sobre el grau de formalitat dels programes: to formal, neutre o informal.

La proposta de llibre d'estil conté, principalment, quatre grans apartats:

1. Descripció del model de llengua.
2. Caracterització dels trets fonètics i la pronúncia dels parlars nord-occidentals i dels centrals en la varietat estàndard.
3. Exposició de les característiques morfològiques i sintàctiques dels parlars nord-occidentals i dels centrals en la varietat estàndard.
4. Caracterització del lèxic nord-occidental, observacions sobre el lèxic català i un recull de neologismes ja adaptats a la nostra llengua.

les activitats culturals, socials i esportives» (art. 2d). D'altra banda, l'article 25 disposa que: «1. La llengua emprada als mitjans de comunicació d'Andorra, tant en la programació com en la publicitat, és l'oficial. 2. Quan intervenen en un programa o emissió persones que s'expressen en llengües diferents de la catalana, és facultatiu de traduir o subtitular aquestes intervencions, però ha de fer-se per a totes de la mateixa forma. 3. No obstant el que prescriu l'apartat primer, els mitjans de comunicació poden tenir programes o seccions en una llengua diferent de la catalana, en les condicions que reglamentàriament es determinin.» Finalment, l'article 27 estableix que: «Tots els organismes i les empreses que treballen en el camp dels mitjans de comunicació, siguin quines siguin les seves característiques, han de garantir la correcció en l'ús de la llengua.»

6. Molts periodistes que treballen a ATV parlen català central; per aquest motiu, també s'inclouen els trets de l'estàndard oral d'aquesta varietat.

A més a més, aquesta estructura es tanca amb uns annexos que contenen, d'una banda, una llista dels noms propis, denominacions i topònims més corrents d'Andorra i, de l'altra, els models de conjugació verbal, que tenen en compte tant les característiques dels parlars nord-occidentals com les dels centrals.

Tot i que el llibre d'estil aplega les orientacions i la descripció d'un model de llengua oral estàndard tant per als parlars centrals com per als nord-occidentals, en aquest article només farem referència, per la seua originalitat respecte dels llibres d'estil de què disposem en l'àmbit dels mitjans de comunicació orals, als trets fonètics, morfosintàctics i lèxics específics dels parlars nord-occidentals i, més específicament, si s'escau, dels andorrans. Finalment, en el següent apartat donarem compte d'algunes reflexions quant al procés d'estandardització de la llengua catalana i la varietat lingüística del nord-occidental, bàsiques per poder entendre el punt de partida per a la nostra proposta de model de llengua per a ATV.

2. L'ESTANDARDITZACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA I EL NORD-OCCIDENTAL

Podem definir el concepte de codificació o normativització com “un procés de convergència i unificació que redueix la diversitat estructural interna” (Aracil, 1982: 185-86). D'aquesta manera, els objectius de la codificació se centren, principalment, en *i*) la cohesió en l'expressió formal; per tal de *ii*) facilitar la comunicació entre els parlants (Lacreu, 1993: 76-77).

Aquesta *unitat o superació de la diversitat* en l'estructura interna es tradueix en la reducció de la variació dialectal, sia diatòpica, social o diacrònica. En aquest apartat, però, centrarem els nostres esforços sobretot pel que fa a la reducció de la variació en les varietats geogràfiques o diatòpiques per tal com el nostre centre d'interès, la varietat lingüística del nord-occidental, n'és una d'elles.

És en aquest sentit –de forma unitària i monocèntrica–, doncs, que pren embranzida la codificació de la llengua catalana de la mà de Pompeu Fabra, de què els criteris que la marcaran són els següents: el caràcter *i*) composicional, *ii*) participatiu; i *iii*) integrador, amb un mecanisme, doncs, en les propostes alternatives, quan la síntesi no és possible i hi ha més d'una solució (Carbonell, 1992: 518-520). Així, Fabra pren com a punt de referència immediat el dialecte barceloní –amb la prioritització, tot i el caràcter composicional de la codificació, de les formes del dialecte central. I això ho justifica per raó del privilegi de la capital i ho fa d'aquesta manera perquè, al cap i a la fi, és el dialecte immediatament vinculat a l'activitat cultural que li és més pròxima (Lamuela&Murgades, 1984: 27).

Ara bé, tot i la necessitat de disposar d'una varietat normativa unitària i monocèntrica per a l'establiment de la varietat estàndard, vàlida per a tot el domini lingüístic, amb un únic centre codificador (la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, de la mà de Pompeu Fabra), aquesta no responia, tenint en compte la seua caracterització monocèntrica i des de la perspectiva d'aquell moment

historicosocial, als aspectes d'arrel sociopolítica, com ara els prejudicis socials en diverses regions envers la unitat de la llengua, amb la consegüent manca d'acceptació social d'aquella que aquest fet comportava (Bibiloni; Borràs, Castellanos; Polanco, 1992: 528). D'aquesta manera, doncs, s'inicià un procés que acabà sent paral·lel al primer, consistent en l'*adaptació* de la varietat normativa a les diferents varietats diatòpiques, de manera gairebé exclusiva a les del País Valencià i les Illes Balears, amb l'establiment, doncs, d'una codificació policèntrica autònoma (Bibiloni; Borràs; Castellanos; Polanco; 1992: 527). Així, el 1932 s'editen les conegudes *Normes de Castelló*, principalment de caràcter normativitzador o ortogràfic, amb les posteriors aportacions gramaticals (lèxic, fonètica, morfologia i sintaxi), en el mateix sentit de l'adaptació de Sanchis Guarner i Carles Salvador al País Valencià. L'homòleg mallorquí quant a aquest aspecte fou Francesc de Borja Moll, si més no pel que fa als aspectes purament gramaticals.

Amb tot, aquest pretés policentrisme, en el marc dels aspectes normativitzadors respecte de les grans regions del domini lingüístic català, si més no al País Valencià, acabà consistint tan sols en la codificació polimòrfica dels pocs aspectes pendents derivats de la codificació fabriana, i també en la sanció per valencians i des del País Valencià de qualsevol proposta normativa (Polanco, 1984: 123). Així, d'aquesta qüestió es desprèn la ratificació del caràcter *composicional* que Fabra atorgà al procés de codificació de la llengua catalana, i també evita un altre dels aspectes que Fabra no considerava pertinent en aquest sentit, com és la creació de centres codificadors independents.

La remarca, en aquesta direcció, és respecte del *nord-occidental* el qual, malgrat la seua clara pertinença quant a la caracterització dialectal i la descripció lingüística al bloc occidental de la llengua catalana –i, per tant, allunyada del dialecte central–, el fet d'estar delimitat en el marc sociopolític a Catalunya i en un estat, Andorra, no ha gaudit de cap adaptació polimòrfica atenent a la variació diatòpica de les diferents varietats lingüístiques que el conformen les quals, en aquest cas, serien el ribagorçà, el pallarès i el lleidatà.

El caràcter composicional i regionalment polimòrfic de la normativa catalana, doncs, ha estat reconegut per lingüistes i sociolingüistes del domini lingüístic català, com ara Joan Coromines (1971: 93), Francesc de Borja Moll (1974: 98), Aina Moll (1980: 578-589) o Lluís V. Aracil (1982: 192). De les propostes quant a la codificació de la llengua catalana que es desprenen del Congrés de Cultura Catalana podem remarcar el fet que es propugna una admissió i integració de les diverses formes regionals normatives en una sola proposta de codificació –i com a alternatives en estricta igualtat, sense prioritzacions com la gramàtica fabriana de 1918–, i accepta un *únic* centre codificador en aquest sentit. És a dir “cara un avanç en el procés d'estandardització, propugnen una redefinició de la codificació en un sentit més monocèntric –superant les ambigüitats de les etapes anteriors– però clarament composicional i quan calga polimòrfic (amb diversitat de formes internes alternatives, assignades en pla d'igualtat a respectius àmbits geogràfics,

almenys en principi)» (Polanco, 1984: 124). I d'aquestes propostes, Polanco (1984: 125) també en destaca la possibilitat que assenyalen quant a una confluència, amb la consegüent reducció o homogeneïtzació de les solucions concurrents, amb un estàndard comú resultant d'una estandardització conjunta.

Centrant-nos en el cas del nord-occidental, i tenint en compte els aspectes que hem esmentat suara, podem comprovar que la situació actual d'aquest en el marc de l'estandardització de la llengua catalana, –la utilització d'un estàndard català en el domini lingüístic del nord-occidental ja hi és i també funciona (Sistac, 1996: 92)– respon, d'una banda, a la necessitat de descripció del model lingüístic que l'ha de caracteritzar (Sistac, 1996: 92), tot i que cal remarcar els esforços que s'estan duent a terme en aquest sentit en l'actualitat, i també la mancança denotada més amunt d'una adaptació polimòrfica dels aspectes ortogràfics i gramaticals en el procés de codificació monocèntric i unitari de la llengua catalana, de la qual cosa el primer aspecte podria ser-ne una causa principal. A més, i per acabar aquest apartat, en aquest context també seria necessari explicitar-ne el *funcionament*, per tal de vehicular el model lingüístic en qüestió, si més no des de l'òptica de l'establiment d'un estàndard comú que, a parer nostre, podria ser el següent: *i*) que sigui diasistemàtic; *ii*) que sigui un punt de referència col·lectiu per a la identificació dels parlants de la comunitat dialectal; *iii*) que respecti una certa simetria amb les relacions dels altres dialectes amb la llengua d'ús formal; *iv*) que sigui útil.

3. LA SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA A ÀNDORRA I EL MODEL DE LLENGUA

3.1. Adequació a la varietat dialectal nord-occidental

El canvi lingüístic que s'està produint en l'àrea d'influència geogràfica del nord-occidental entre les acaballes del segle anterior i el principi d'aquest s'ha d'interpretar des del punt de vista de la unidireccionalitat que segueix, per tal com la llengua parlada convergeix o s'atansa a la varietat del dialecte central (Sistac, 1998: 46). La importància i la influència dels mitjans de comunicació com a principals conformadors de l'opinió pública, és a dir, com a models de comportament en el procés de socialització i, consegüentment, com a principals difusors de models lingüístics, els converteix en una de les peces clau per comprendre la realitat sociolingüística de la comunitat lingüística catalana i, en concret, de la subcomunitat lingüística nord-occidental en el marc del procés d'estandardització.

La principal causa que determina aquest canvi, a parer nostre de tipus extern, és l'impacte que ha provocat el procés d'estandardització sobre l'ús de les varietats nord-occidentals. Aquest aspecte, dibuixat *a grosso modo*, està estretament lligat al que hom ha caracteritzat com a factors d'anivellament lingüístic (Veny, 1985: 53-56; Viaplana, 1996: 70-72). I en aquest darrer sentit, un dels factors que exerceix en la nostra societat actual una gran força anivelladora, els mitjans de comu-

nicació, té, a més a més, un paper força destacat en el procés d'estandardització de la llengua (Solís, 2000: 282).

Si tenim en compte aquests aspectes, l'acció anivelladora, amb la consegüent substitució lingüística (d'una varietat lingüística dialectal, el nord-occidental, en aquest cas), pot comportar la no-identificació dels membres de la subcomunitat lingüística nord-occidental amb el model estàndard del dialecte central o barceloní. Així, la manca de cohesió sociolingüística des de la perspectiva de la consciència lingüística en la nostra comunitat lingüística i el perill que s'acabi implantant una varietat rígidament uniforme i funcionalment estàtica comporten la necessitat de concretar un model estàndard oral nord-occidental en l'àmbit dels mitjans de comunicació. La fixació i la difusió d'aquest model ajudaria a garantir tant l'eficàcia del procés d'estandardització com l'enriquiment expressiu derivat de la potenciació de la transdialectalització, gràcies a la difusió del coneixement passiu de varietats altres que la pròpia.

A més, d'aquest fet es podria derivar l'enfortiment de la consciència lingüística dels parlants en el si de la comunitat lingüística, amb l'atenuació de l'orientació anivelladora en el marc del procés d'estandardització, una orientació que s'hauria de considerar en termes de «normalitat» si les conseqüències que se'n deriven no afectessin de manera tan negativa i directa la situació sociolingüística d'una comunitat lingüística minoritzada com la nostra.

3.2. Adequació al mitjà

Els mitjans de comunicació, que són per naturalesa tecnològics, esdevenen, alhora, mitjans d'informació i de publicitat, indústries de la comunicació o instruments de difusió cultural. A més, tant si es tracta d'empreses públiques o privades, s'han convertit en el principal instrument conformador de l'opinió pública; així mateix, el(s) model(s) lingüístic(s) que vehiculen tenen, de retruc, una gran influència sobre el model lingüístic que se segueix (Lamuela, 1982: 11; 1984: 65-68; Marí, 1990: 17). En la comunitat lingüística catalana, la necessitat imperiosa de disposar d'una varietat estàndard oral en llengua catalana i d'un espai únic de comunicació es fa evident per a la supervivència de la llengua (Mollà: 1993: 66-68).

Ara bé, entre els mitjans de comunicació —la premsa escrita, la ràdio i la televisió— cal fer una diferenciació, si més no de grau, pel que fa a la intensitat de la influència que exerceixen: així, la ràdio i la televisió, com a mitjans de comunicació audiovisuals, tenen un impacte i una influència més gran sobre la societat receptora comparats amb la premsa escrita. A més, la televisió és el màxim instrument de la creació de valors socials, la qual cosa té un efecte inqüestionable respecte al desenvolupament de models lingüístics per raó del gran grau d'atracció (el tàndem veu-imatge) que té sobre els parlants, així com per l'abast omnímode que la caracteritza (Viaplana, 1996: 71).

Aquesta pràcticament omnipresència del mitjà televisiu en les societats modernes fa que el llenguatge que s'hi vehiculi hagi de ser adequat al canal audiovisual; un llenguatge, per tant, que sigui planer, àgil i gens enfarfegat ni complex, sinó concís, clar i lèxicament precís.

Tenint en compte el que acabem de comentar, el punt de partida és la llengua estàndard, la varietat comuna a tots els parlants de la llengua i apropiada per als usos públics, i dins l'estàndard, la varietat oral, que cal adaptar segons el tema, el propòsit i el grau de formalitat de cada programa. Així, de la mateixa manera que l'ús d'expressions de la llengua col·loquial en un tractat de medicina està clarament fora de lloc, la llengua de la televisió no s'ha d'emmirallar en la llengua literària, ni ha de caure en un dialectalisme o col·loquialisme excessiu. La llengua, doncs, ha de ser adequada i versemblant. És adequada i versemblant si els telespectadors s'hi poden sentir identificats i la senten com a pròpia, si el missatge és entenedor, si s'acosta al llenguatge corrent i d'ús general, prenent sempre com a base el català normatiu: ha de ser una llengua que faciliti la comunicació, clara, concisa, correcta i a l'abast del públic en general.

4. ESTÀNDARD NORD-OCCIDENTAL⁷

4.1. Fonètica

4.1.1. Descripció i pronúncies recomanables i/o admissibles

1. Diferències en la distribució de /ɛ/ i /e/ tòniques respecte dels parlars centrals: *n[e]gre, estr[e]t, franc[e]s, cant[e]m.*
2. Manteniment de /a/ i /e/ en posició àtona i reducció de /ɛ/ a [e]: *d[e]t[e]rminad[e]s, b[a]llem, d[e]seu, fr[e]dolic.*
3. Manteniment de /o/ en posició àtona i reducció de /ɔ/ a [o]: *imp[o]tència, n[o]vè, pr[o]per, n[o]vembre.*
4. En el sufix *-ista*, distinció en la pronúncia entre el masculí i el femení: *un artist[e], una artist[a].*
5. Realització [e] de la terminació *-a* de la persona 3 del present d'indicatiu dels verbs de la conjugació I i la 3 de l'imperfet d'indicatiu i del condicional en totes les conjugacions: *ell port[e], portav[e], cantari[e].*
6. Pas de la *o* àtona a [u] en contacte amb /i/ tònica o /ɛ/: *c[u]bert, c[u]sir, s[u]rtir.*
7. Realització [u] o [ew] de la *o* del pronom feble *ho*.
8. Realització [βl], [ɣl] dels grups *-bl-*, *-gl* precedits de vocal tònica: *po[βl]e, se[ɣl]e.*
9. Realització [dʒ] de /z/ inicial o postconsonàntica: *[dʒ]ove, mar[dʒ]e.*
10. Realització [tʃ] de /ʃ/ inicial o postconsonàntica: *[tʃ]ic, pun[tʃ]ar.*

7. En l'elaboració d'aquesta proposta hem tingut en compte especialment els treballs i aportacions següents: IEC (1990), IEC (1992), IEC (2003), J. Solà (dir.) (2002), D. Farreny i M. Segarra (1996), I. Creus i S. Romero (1999) i R. Sistac (1992).

11. Pronúncia de la semivocal [j] del dígraf *ix*: *e[jj]ugar*, *e[jj]ivernar*. (Però en els parlars andorrans el dígraf *ix* s'acostuma a pronunciar sense *i* a final de mot i davant de síl·laba tònica.)

4.1.2. Pronúncies admissibles en programes de to informal

1. Realització [a] de la *e* de paraules que comencen per *en-*, *em-*, *eix-* i *es-*: *[a]mbolic*, *[a]ncendre*, *[a]ixugar*, *[a]stirar*.
2. Realització [a] de la *e* àtona que precedeix una vocal tònica: *ll[a]nçol*, *ll[a]uger*, *s[a]ncer*.
3. Realització [z] del sufix *-itzar*: *anali[z]ar*, *harmoni[z]ar*.
4. Pronúncia del so [i] davant de /3/ entre vocals: *a[i3]uda*, *bo[i3]os*, *lle[i3]ir*.
5. No pronunciació de la *d* davant de *r* en mots com *cen(d)ra*, *diven(d)res*, *tin(d)ria*, *mol(d)re*.

4.1.3. Formes no recomanables

1. Pronunciació de [e] en lloc de [a] quan hi ha una vocal tònica posterior: *llatí* (i no *ll[e]tí*), *melangia* (i no *mel[e]ngia*).
2. Addició de [a] inicial: *conduir* (i no *[a]conduir*), *rebenar* (i no *[a]rrebenar*).
3. Realització [a] de la *e* àtona dels pronoms febles *em*, *et*, *es*, *el*, *els* i *en* i dels articles *el*, *els*.
4. Canvi de *e* per [i] en el contacte amb una consonant fricativa (*j*, *g*, *x*, *s*): *deixar* (i no *d[i]xar*), *gener* (i no *g[i]ner*).
5. Pronúncia [aw] de la *o* àtona inicial: *ofegar* (i no *[aw]fegar*), *oliva* (i no *[aw]liva*).
6. Pronúncia de la terminació *-ig* com a [j]: *faig* (i no *fa[j]*), *puig* (i no *pu[j]*).
7. Pronúncia d'una *n* adventícia en mots com *aglà* (i no *a[n]glà*), *magrana* (i no *ma[n]grana*).
8. Elisió de la *r* de l'infinitiu seguit de pronom feble: *anar-hi* (i no *anà-hi*), *comprar-nos* (i no *comprà'ns*).

4.2. Morfologia i sintaxi

4.2.1. Descripció i recomanacions

1. Alguns mots plans acabats en *-e* fan el plural en *-ns*: *hòmens*, *jóvens*.
2. Davant de noms propis de persona, s'acostumen a emprar només les formes de l'article definit *el*, *la*: *el Pere*, *la Rosa*, *l'Oriol*.
3. Les formes dels pronoms possessius *meu*, *teu*, *seu*, *meus*, *teus*, *seus* tenen els femeníns *meua*, *teua*, *seua*, *meues*, *teues*, *seues*.
4. S'admet l'ús invariable del numeral *dos*: *dos convidades*.
5. S'admeten les formes *els dos*, *les dues* amb funció de pronom.
6. Davant d'un verb començat per consonant es poden utilitzar les formes plenes *me*, *te*, *se*, *vos* i *en*: *me mira*, *te parla*, *se ven*, *vos veieu*, *ne saben molt*.

7. L'increment dels verbs incoatius és *-ix-* o *-isc-*, segons els parlars: *servixo, servixes, servix...* (present d'indicatiu); *servixa/servisca, servixes/servisques...* (present de subjuntiu); *servix* (imperatiu).
8. El present de subjuntiu es forma amb l'afix *-e* en la conjugació I, i amb l'afix *-a* en les conjugacions II i III: *cante, cantes...*; *perda, perdes...*; *dorma, dormes...*
9. L'imperfet de subjuntiu es forma amb l'afix *-e*: *cantés, cantesses, cantéssem...*
10. Els verbs *traure, jaure, haure, nàixer* i *pàixer* es conjuguen sistemàticament amb *a*.
11. Al costat de *venir* i *tenir* es poden utilitzar les formes *vindre* i *tindre*.
12. Al costat de *digues, dugues, estigues* i *tingues*, també s'utilitzen els imperatius *dis, dus, està, tin*.
13. Tenen formes regulars els participis de la conjugació III *complit, establert, oferit, omplert, sofrit, suplit*, que en d'altres parlars són irregulars.
14. En les frases en passiva pronominal (amb *es*) no es fa tradicionalment la concordança quan el sintagma nominal és indeterminat o quantificat: *En aquesta botiga es ven objectes dissenyats per a persones esquerranes*.
15. En construccions amb verbs existencials (*haver-hi, caldre, faltar, quedar*), verbs de moviment inherent (*anar, venir, pujar, baixar, arribar...*) i verbs presentacionals (*aparèixer, desaparèixer, néixer, florir, morir, succeir, passar...*) la concordança és optativa.

4.2.2. Formes no recomanables

1. Ús de les formes antigues de l'article *lo* i *los*: *Dóna'm el pa* (i no *Dóna'm lo pa*); *Vindran els meus amics* (i no *Vindran los meus amics*).
2. Ús davant del verb de les formes antigues dels pronoms *lo, los* i *nos*: *Quan el portaràs?* (i no *Quan lo portaràs?*); *Ens va dir la veritat* (i no *Nos va dir la veritat*).
3. Ús de la forma *mos* en lloc d'*ens* i *nos*, tant a davant com a darrere del verb: *Vol fer-nos un favor* (i no *Vol fer-mos un favor*).
4. L'ús de *'s* en lloc de *-vos* darrere de la persona 5 dels imperatius acabats en *-eu, -iu*: *asseieu-vos* (i no *asseieu's*).
5. Les formes de la persona 1 *hai, vai, fai*.
6. Les formes amb *-eva* o *-iva* en l'imperfet d'indicatiu dels verbs de les conjugacions II i III: *corrives, dormiva, teniven...*
7. Les formes amb *-aia* en l'imperfet d'indicatiu dels verbs de la conjugació I: *cantaia, cantaies...*
8. Les formes *siré, siràs, siria, siries...*
9. Les formes amb *-o* en el present de subjuntiu dels verbs de la conjugació I: *canto, cantos...*
10. Les formes amb *-iga* en el present de subjuntiu i *-igués* en l'imperfet de subjuntiu: *càntiga, pèrdiga, dòrmiga, cantigués, perdigués, dormigués...*
11. Els infinitius *sebre* i *volre*.
12. Ús del futur amb valor imperatiu: *Pensa-hi, d'acord?* (i no *Pensaràs-hi, d'acord?*).

4.3. Lèxic

Dins dels límits que imposa la normativa i la varietat estàndard, cal optar pels mots més usuals en la varietat nord-occidental. Això no exclou, però, que en programes de to informal o amb un alt grau d'espontaneïtat, així com en programes de continguts propers a la gent i que reflecteixin la realitat del país, es puguin utilitzar paraules o expressions d'àmbit més restringit. A l'hora de fer la tria de lèxic, poden servir d'ajuda aquests criteris:

1. Entre un mot característic dels parlars nord-occidentals i un altre de més generalitzat, però poc usat en aquest àmbit s'opta pel primer.
2. Quan tots dos són prou habituals, es prefereix el més generalitzat.
3. Es deixen de banda els mots excessivament locals.

4.3.1. *Andorranismes admesos a la 2a edició del DIEC*⁸

Entre el lèxic pròpiament andorrà que passaria a engrossir la llista de termes admesos en la 2a edició del DIEC i de què recomanariem l'ús, si s'escau, són els següents:

aconduir. v tr. Menar (el bestiar) a un lloc determinat.

arrest m. A Andorra, acord de caràcter general que adoptaven alguns comuns un cop l'any.

aute m. A Andorra, interlocutòria judicial.

averia f. Conjunt d'animals domèstics, especialment bestiar menut (aviram i conills).
|| A Andorra, impost que gravava el bestiar menut (aviram i conills).

batlle batllessa m. i f. A Andorra, jutge de primera instància.

batllia f. A Andorra, jutjat de primera instància.

botir-se v. pron. Enutjar-se. *Es boteix per no res.*

cap m. [...] | **cap de casa** A les cases tradicionals d'Andorra, del Pallars, etc., golfes.

carrota f. Pastanaga.

casa f. [...] | **casa del comú** [o *casa comuna*, o *casa de la vila*, o *casa de la ciutat*]
Seu de l'administració municipal.

cava f. Magatzem de cigars.

comú comuna adj. [...] m. [...] || Municipi, casa de la vila | A Andorra, corporació encarregada del govern i administració d'una parròquia. | A Andorra, edifici on hi ha aquesta corporació.

cònsol m. i f. A Andorra, cadascun dels dos representants dels consells de parròquia o de comú. *Cònsol major. Cònsol menor o segon cònsol.*

consòrcia f. Conxorxa || Unió de persones que tenen un interès comú i que s'ajuden en cas de necessitat.

8. Aquesta llista encara no ha estat aprovada oficialment per l'Institut d'Estudis Catalans.

copríncep copríncesa m. i f. Qualsevol de les dues persones que, a Andorra, són, conjuntament i indivisament, el cap d'Estat i exerceixen la més alta representació.
Copríncep francès o copríncesa francesa, copríncep episcopal.

cot m. A Andorra, multa que antigament era imposada per l'incompliment d'un deure.

donja f. Embotit fet amb la carn del coll del porc, típic d'Andorra.

eixivern m. Eixivernada.

tabac m. [...] **tabac espalillat** Tabac tractat i sense els nervis de les fulles, preparat per a ser transformat en cigarret.

foc m. [...] **foc i lloc** A Andorra, contribució de caràcter comunal que es fa per raó de la casa com a lloc de residència.

llevador llevadora m. i f. Encarregat de portar els comptes o les anotacions d'entrades i sortides.

manador -a adj. [...] || m. i f. A Andorra, pregoner comunal.

murga f. Múrgola.

nunci núncia m. i f. A Andorra, conserge de l'administració pública.

ordinació f. A Andorra, norma dictada per un comú.

padral m. Registre d'animals de renda que es crien a les explotacions del Principat d'Andorra.

parapúblic -a adj. **empresa parapública** o simplement **parapública** f. A Andorra, empresa pública.

parroquial adj. Relatiu o pertanyent a la parròquia (circumscripció eclesiàstica i circumscripció administrativa local andorrana).

peixena f. Zona aplegada per damunt dels 2.000 metres on viu el bestiar bona part de l'estiu.

pitavola f. A Andorra, papallona.

providència f. Resolució d'un jutge en relació amb un tràmit processal.

raonador -a m. i f. Defensor | **raonador -a del ciutadà** A Andorra, defensor dels interessos dels ciutadans, especialment davant els abusos de les autoritats i de l'administració pública.

serenalla f. A Andorra, sargantana.

veguer veguera m. i f. A Andorra, nom antic del representant dels coprínceps (un per a cadascun) episcopal i francès.

veïnat m. A Andorra, subdivisió administrativa d'algunes parròquies.

4.3.2. Geosinònims

Per altra banda, entre dos mots sinònims utilitzats en dialectes diferents és preferible utilitzar el que és característic dels parlars nord-occidentals. Així, per exemple:⁹

caragol millor que *cargol*

carrota millor que *pastanaga*

9. Tots els termes geosinònims esmentats són normatius i estan recollits al DIEC.

corder millor que *xai*
espenta millor que *empenta*
fargar-se millor que *vestir-se bé*
llimó millor que *llimona*
padrí, padrina, millor que *avi, àvia*
popa millor que *mamella*
timó millor que *farigola*
tindre millor que *tenir*
tovalla millor que *tovallola*
unflar millor que *inflar*
vindre millor que *venir*
xarrar millor que *xerrar*
 [...]

A més, en l'apartat dedicat a les solucions lèxiques també fem referència al recull elaborat per M. Riera (1992) sobre lèxic propi d'Andorra.

Finalment, la nostra proposta de llibre d'estil es clou amb dos annexos on es poden consultar, d'una banda, els models de conjugació verbal que tenen en compte, també, les formes del nord-occidental i, de l'altra, una llista exhaustiva de noms propis, denominacions i topònims de les valls d'Andorra, com ara els noms de les parròquies, rius, estanys, pics, esglésies, o els termes referents a aspectes politico-administratius, del sistema judicial o de la cultura andorrana, entre d'altres.

5. DESTINATARIS

Esperem de debò que aquest treball, aquesta proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió, sigui realment útil per als professionals que hi treballen i que amb la seua implicació es pugui difondre una varietat de la llengua estàndard oral nord-occidental en la qual els seus parlants es puguin reconèixer. Si, a més, aquesta proposta es pot fer extensible al buit que hi ha actualment en l'àmbit dels mitjans de comunicació audiovisuals nord-occidentals, la recompensa serà doble.

6. BIBLIOGRAFIA

Actes... (2001). *Actes de les Primeres Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística*. Barcelona: IEC.

Actes... (2002). *Actes de les Segones Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística*. Barcelona: IEC.

Actes... (2003). *Radiografia social de la llengua catalana: Actes de les Jornades sobre la Llengua a les Comarques de Tarragona 2002*. Tarragona: Departament de Cultura.

- ADELLACH, B.; GANYET, R. (1977). *Valls d'Andorra. Geografia i diccionari geogràfic*. Andorra: Casal i Vall.
- AGENCIA EFE ([1976] (1998)). *Manual de español urgente*. Madrid: Cátedra.
- AGUSTÍ, A., ed. (1996). *El català nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'Estudi del Català Nord-occidental*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- ARACIL, L. V. (1982): *Papers de sociolingüística catalana*. Barcelona: Edicions La Magrana.
- ARAGONÉS, A. (1995). *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard*. Tortosa: Consorci per a la Normalització Lingüística: Direcció General de Política Lingüística.
- AVUI (1997). *Llibre d'estil del diari 'Avui'*. Barcelona: Empúries.
- BADIA, M.; GANYET, R.; PÉREZ, S. (1992). *Vocabulari d'Andorra*. Andorra: Conselleria d'Educació, Cultura i Joventut d'Andorra.
- BADIA I MARGARIT, A. M. (1994). *Gramàtica de la llengua catalana, descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BASSOLS, M. M. [et al.] (1997). *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.
- BELTRAN, J. S. (1986). *L'estàndard occidental: una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- BIBILONI, G. et al. (1992): "El procés d'estandardització del català". *Actes del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, IV. Àrea 3. Lingüística social*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears; Fundació del Congrés de Cultura Catalana. Pàg. 525-533.
- BRUGUERA, J. (1990). *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- CANO, A. [et al.], ed. (2002). *Les claus del canvi lingüístic*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Ajuntament de la Nucia; Caja de Ahorros del Mediterráneo.
- CARBONELL, J. (1992): "L'Institut d'Estudis Catalans i la codificació lingüística". *Actes del Congrés Internacional de la Llengua Catalana. IV. Àrea 3. Lingüística social*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears; Fundació del Congrés de Cultura Catalana. Pàg. 517-521.
- CARRERA SABATÉ, J. (2002). «Fonètica i morfologia a la televisió lleidatana». A: *Llengua i Literatura*, núm. 13.

- CASALS, D. (2003). *El català en antena*. Barcelona: Onada Edicions.
- CASTELLANOS, J. A. (1993). *Manual de pronunciació*. Vic: Eumo.
- COLOMINA, J. (1993). «La contribució dels dialectes a la fixació d'un model estàndard. Propostes valencianes per a l'estàndard oral». A: *Actes de les I Jornades de Sociolingüística: La llengua estàndard*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.
- COROMINA, E. (1991). *El 9 nou. Manual de redacció i estil*. Vic: Diputació de Barcelona: Eumo: Premsa d'Osona.
- CREUS, I.; ROMERO S. (1999). «Els mitjans de comunicació orals a Lleida». A: *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 14.
- CREUS, I.; JULIÀ, J.; ROMERO, S., ed. (2000). *Llengua i mitjans de comunicació. Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació. Lleida, 17-18 de desembre de 1999*. Lleida: Pagès Editors.
- CROS, A.; SEGARRA, M., TORRENT, A. M. (2000). *Llengua oral i llengua escrita a la televisió*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat. (Biblioteca Milà i Fontanals; 37)
- DIARI DE BARCELONA (1987). *Un model de llengua pels mitjans de comunicació, Llibre d'estil del Diari de Barcelona*. Barcelona: Empúries.
- DROU, P. (2001). *Llibre d'estil d'El Punt*. [Esborrany]
- EL PERIÓDICO (2002). *Llibre d'estil: El Periódico de Catalunya*. Barcelona: Primera Plana.
- EMISSORES DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. *Llibre d'estil de les Emissores de la Generalitat de Catalunya*. <<http://retoc.iula.upf.es/docs/ortol/Orienta.htm>>.
- FABRA, P. (1918). *Gramàtica catalana* (8a ed.). Barcelona: Aqua [1982].
- FABRA, P. (1956). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- FARRENY, D.; SEGARRA, M. (1996). «Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model». A: AGUSTÍ, A., ed. (1996).
- FAURA, N., et al. (ed.) (1998a). *La llengua de Televisió de Catalunya. Materials per a l'anàlisi*. Bellaterra: UAB.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I Fonètica*. Barcelona: IEC.

- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1992). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II Morfologia*. Barcelona: IEC. INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2003). «Esborrany de la nova gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans».
- JULIÀ MUNÉ, J., ed. (2000a). *Llengua i ràdio*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat (Biblioteca Milà i Fontanals; 35).
- JULIÀ MUNÉ, J., ed. (2000b). *Llengua i ús a les Terres de Ponent. Criteris i àmbits d'aplicació*. Lleida: Pagès Editors.
- LACREU, J. [1990 (2002)]. *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València: Universitat de València.
- LACREU, J. (1993): "Lelaboració d'un estàndard català: problemes i perspectives", a *I Jornades de Sociolingüística*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi. Pàg. 71-90.
- LAMUELA, X. (1982). «La llengua catalana: entre la codificació i l'estandardització». A: *Els Marges*, núm. 25.
- LAMUELA, X. (1984). «Fixació i funcionament de la gramàtica normativa en el procés d'estandardització de la llengua catalana». A: *Actes...* (1984).
- Llibre d'estil del diari 'Segre' [manual d'ús intern]*.
- MARTÍ, J.; MESTRES, J. M.; CAMPS, O., ed. (2003). *II Seminari de Correcció de Textos: la qualitat de la llengua oral en els mitjans de comunicació*. Barcelona: IEC.
- MESTRES, J. M. (et al.) (2000). *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. 2a edició revisada. Vic: Eumo; Barcelona: UB; UPF; Associació de Mestres Rosa Sensat.
- MARÍ, I. (1990). «Condicions prèvies per a la difusió d'un model lingüístic als mitjans de comunicació». A: *La llengua als mitjans de comunicació*. València: Institut de Filologia Valenciana: Universitat de València.
- MOLLÀ, T. (1990). *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira: Bromera.
- PANTEBRE, R. (1997). *El parlar d'Andorra*. Andorra: Centre de la Cultura Catalana.
- PAYRATÓ, L.; CASALS, M. (coord.) (2003). *Llibre d'estil*. Barcelona: Grup Promotor. Santillana.
- POLANCO, L. B. (1984): "La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives". *Problemàtica de la normativa del català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Pàg. 107-145.
- RECASENS, D. (1991). *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: IEC.

- RIERA, M. (1992). *La llengua catalana a Andorra. Estudi dialectològic dels seus parlars rurals*. Andorra: Institut d'Estudis Andorrans; Centre de Barcelona.
- SERVITJE, A. (1996). *Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- SISTAC, R. (1990). «Els parlars de Ponent». A: *Ilerda*, núm. XLVIII (1990), Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- SISTAC, R. (1992). «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida (1 i 2 de juny de 1991)*. Barcelona: Lleida: Institut d'Estudis Catalans; Institut d'Estudis Ilerdencs; Universitat de Lleida.
- SISTAC, R. (1998). «El procés d'estandardització i el català nord-occidental». A: CANO, M. A.; MARTÍNES, J., ed. (1998).
- SOLÀ, J. (1977). *Estudis de sintaxi catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- SOLÀ, J. (1987). *Qüestions controvertides de sintaxi catalana I*. Barcelona: Edicions 62.
- SOLÀ, J. (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.
- SOLÀ, J. (1995). *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Consorci per a la Normalització Lingüística.
- SOLÀ, J. (dir.) (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries.
- SOLÍS, M. (2000). «Factors per a l'anivellament lingüístic: els mitjans de comunicació (¬es sobre Ponent)». A: CREUS, I.; JULIÀ, J.; ROMERO, S. (ed.) (2000).
- SOLÍS, M.; PUIGDOMÈNECH, L. (2005): «Proposta de llibre d'estil per a Andorra TV (ATV)», *Llengua i Ús*, núm. 33. Pàg. 34-41.
- TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1995). *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62: TV3.
- TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1997). *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62: TV3.
- VALLVERDÚ, F.; AGULLÓ, A. (2000). «Els serveis lingüístics de la CCRTV». A: *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 17.
- VALLVERDÚ, F. (2000). *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62.

VENY, J. (1989). *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Moll.

VIAPLANA, J. (1999). *Entre la dialectologia i la lingüística. La distància lingüística entre les varietats del català nord-occidental*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat (Biblioteca Milà i Fontanals; 31).